Kniha: Babička (Božena Němcová)

Předmět: Český jazyk – rozbor díla

Přidal(a): Mr. Kryštof

Božena Němcová

- *4. 2. 1820, Vídeň; †21. 1. 1862, Praha
- Spisovatelka a prozaička, považovaná za zakladatelku novodobé české prózy.
- Dětství strávila v Ratibořicích u České Skalice.
- Původní jméno: Barbora Panklová.
- Provdala se za Josefa Němce.
- Měla čtyři děti: Karla, Hynka, Jaroslava a Theodoru.
- Trpěla nouzí, špatným vztahem s manželem i smrtí syna Hynka; zemřela vyčerpaná.
- Patří k nejvýznamnějším osobnostem českého národního obrození.
- Pohybovala se mezi vlastenci, sběrateli lidové slovesnosti a vzdělanci.
- V jejích dílech se často objevuje venkov, příroda, lidové zvyky, rodina a sociální rozdíly.
- Do literatury přinesla citlivý pohled na život prostých lidí, zejména žen a dětí.
- Její tvorba je ovlivněna vlastními životními zkušenostmi, chudobou i osobními tragédiemi.
- Psala prózu, pohádky, povídky, novely i fejetony.
- Její styl je lyrický, obrazný, citově zabarvený a často idealizuje venkovský život.
- Využívá bohatý jazyk, dialogy, lidovou mluvu a přírodní motivy.

Díla:

- **Babička** – její nejznámější dílo, více viz rozbor díla.
- **Divá Bára** – povídka o svobodomyslné a odvážné dívce, která se vymyká společenským představám o „správné“ ženě.
- **V zámku a podzámčí** – povídka s výrazným sociálním kontrastem mezi chudými a šlechtou.

- **Chyše pod horami** – próza zachycující venkovské prostředí a prostý život lidí na vsi.

Literárně historický kontext

České národní obrození a počátky realistických tendencí

- *Babička* vznikla v období pozdní fáze českého národního obrození.
- Dílo vyšlo roku 1855 a zachycuje idealizovaný obraz venkovského života.
- V próze Boženy Němcové se objevují realistické prvky, například zájem o život prostých lidí, sociální rozdíly a každodenní skutečnost.
- Zároveň je dílo silně idealizované, lyrické a vzpomínkové.
- Typickými znaky jsou vlastenectví, zájem o lidovou kulturu, venkovské prostředí, tradice a mravní hodnoty.
- Němcová bývá řazena k autorům národního obrození, ale její tvorba zároveň předznamenává pozdější realismus.

Další autoři období:

- **Karel Havlíček Borovský** – *Tyrolské elegie*, *Král Lávra*, *Křest sv. Vladimíra*, *Obrazy z Rus*.
- **Josef Jungmann** – *Slovník česko-německý*, *O jazyku českém*.
- **František Palacký** – *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě*.
- **František Ladislav Čelakovský** – *Ohlas písní českých*, *Ohlas písní ruských*.

Rozbor díla: Babička

Základní charakteristika:

- **Literární forma:** próza
- **Literární druh:** epika
- **Literární žánr:** próza s prvky idyly, lyrizovaná próza, obraz venkovského života

- **Typ díla:** společenský, vlastenecký a idealizovaný obraz venkovského života
- **Rok vydání:** 1855

Hlavní myšlenka díla:

- Dílo zdůrazňuje význam rodiny, tradic, lidové moudrosti, vlastenectví, venkovských zvyků a mravních hodnot.
- Postava babičky představuje ideál laskavého, moudrého, pracovitého a mravně pevného člověka.

Tematický plán:

- **Celkové téma:** idealizovaný obraz harmonického života prostých lidí na venkově.
- **Hlavní téma:** postava babičky jako moudré, zkušené a laskavé ženy.
- **Vedlejší téma:** průběh života na venkově během roku, lidové zvyky a příběhy dalších postav.
- **Zápletka:** dílo nemá výraznou dramatickou zápletku; skládá se spíše z volně spojených epizod.

Hlavní motivy a význam:

- Rodina, tradice, vlastenectví, příroda, ženská moudrost, stáří a klidný venkovský život.
- Kontrast mezi světem venkova a světem zámku.
- Idealizace babičky jako mravního vzoru.
- Oslava obyčejného života, lidové moudrosti a mezilidské solidarity.
- Vzpomínka na dětství a svět, který je zobrazen jako harmonický a mravně čistý.

Námět:

- Život na venkově v první polovině 19. století a vlastní vzpomínky Boženy Němcové na dětství.

- Inspirací pro postavu babičky byla Magdaléna Novotná, skutečná babička Boženy Němcové.

Kompoziční plán:

- Dílo má 18 kapitol, označených římskými číslicemi.
- Kompozice je převážně chronologická, ale objevují se také retrospektivy.
- Děj není jednotný; skládá se z epizod ze života na Starém bělidle a z příběhů dalších postav.
- Významnou vloženou epizodou je příběh Viktorky.
- Dílo zachycuje příjezd babičky, její život s rodinou, venkovské zvyky, proměny ročních období i poslední dny jejího života.
- Kompozice je rámována vzpomínkou na babičku a jejím mravním odkazem.

Prostředky kompoziční výstavby:

- Kontrast: stáří × mládí, bohatí × chudí, venkov × zámek.
- Idealizace postav a venkovského prostředí.
- Lyrické popisy přírody.
- Epizodická výstavba děje.

Vypravěč:

- Vypravěč stojí mimo děj, převažuje er-forma.
- Vyprávění má vzpomínkový, citově zabarvený a idealizující charakter.
- Objevují se retrospektivy, například v příběhu Viktorky.

Jazykový plán:

- Jazyk je spisovný, lyrický, obrazný a citově zabarvený.

- Objevuje se lidová mluva, lidová úsloví, archaismy, historismy, knižní výrazy a zdrobněliny.
- Významnou roli mají dialogy, popisy přírody a venkovských zvyků.
- Časté jsou přirovnání, metafory, epiteton, personifikace a eufemismy.
- Větná stavba bývá bohatá, často se objevují delší souvětí, oznamovací, tázací i zvolací věty.

Postavy:

- **Babička (Magdaléna Novotná)**
  - Hlavní postava díla.
  - Je částečně idealizovaná, ale vychází ze skutečné osoby.
  - Je moudrá, laskavá, pracovitá, zbožná, zkušená, skromná, zásadová, obětavá, klidná a starostlivá.
  - Je symbolem životní moudrosti, přirozené autority, rodinného klidu a mravní čistoty.
  - Působí jako vzor pro děti i pro ostatní obyvatele údolí.
- **Barunka**
  - Nejstarší z vnoučat.
  - Je citlivá, vnímavá a zvídavá dívka.
  - V babičce vidí vzor.
  - Je považována za dětské alter ego Boženy Němcové.
- **Vilém, Jan a Adélka**
  - Mladší sourozenci Barunky.
  - Vilém a Jan jsou zvídaví a někdy nezbední chlapci.
  - Adélka je nejmladší, stydlivá a citlivá.
- **Paní kněžna**
  - Šlechtična žijící na zámku.
  - Je laskavá, vzdělaná, dobrosrdečná a přející.
  - Žije společně se svou schovankou Hortensií.
  - Babičky si váží a chová se k ní s úctou.
- **Komtesa Hortensie**
  - Schovanka kněžny.
  - Je jemná, citlivá, krásná a umělecky nadaná.
  - Je nešťastná kvůli lásce k italskému malíři.
  - Nakonec odjíždí za svou láskou.
- **Viktorka**

- Dívka s tragickým osudem.
- Dříve byla krásná a hrdá, po nešťastné lásce k vojákovi se však zbláznila.
- Po návratu žije osaměle v lese a své dítě hodí do splavu.
- Nakonec ji zabije blesk.
- Její příběh tvoří jednu z nejvýraznějších tragických epizod díla.

Další postavy:

- **Manželé Proškovi (Terezka a Jan)** – rodiče Barunky, Viléma, Jana a Adélky; Jan Prošek pracuje ve službách kněžny.
- **Kristla** – dcera hospodského, zamilovaná do Míly.
- **Jakub Míla** – vesnický hoch zamilovaný do Kristly.
- **Ital** – sluha na zámku, který obtěžuje Kristlu a způsobí Mílovi potíže.
- **Kudrnovic rodina** – chudá rodina, které babička pomůže prostřednictvím kněžny.
- **Pan Beyer** – myslivecký/lesní úředník ve službách kněžny.
- **Kovářka** – žena, která se snaží Viktorce pomoci v jejím neštěstí.

Časoprostor:

- **Doba děje:** první polovina 19. století
- **Místo děje:** Staré bělidlo, Ratibořické údolí, okolí České Skalice a zámek
- **Čas děje:** dílo zachycuje především cyklus jednoho roku na venkově, ale obsahuje i retrospektivy a časové přesahy

Děj:

Babička dostane dopis od své dcery Terezky s prosbou, aby se přestěhovala k její rodině na Staré bělidlo. Přestože opouští svůj dosavadní domov a přátele, rozhodne se přijet. Brzy si získá lásku dětí i úctu okolí. Nenásilně předává svým vnoučatům zkušenosti, zvyky, moudrost a mravní hodnoty.

Během pobytu na Starém bělidle se seznamuje s obyvateli údolí, jejich příběhy i trápeními. Při jedné procházce s dětmi potká paní kněžnu, která ji pozve na zámek. Kněžna si babičku oblíbí a

váží si její prosté moudrosti. Babička později využije její přízně k pomoci druhým, například chudé Kudrnovic rodině, pro kterou pomůže zajistit zaměstnání.

Na zámku se babička seznámí také s komtesou Hortensií. Ta je citlivá a umělecky nadaná, ale trápí ji nešťastná láska k italskému malíři. Babička její trápení pochopí a snaží se u kněžny přimluvit, aby Hortensii umožnila odejít za milovaným mužem.

Součástí děje je i tragický příběh Viktorky. Viktorka byla kdysi krásná a hrdá dívka, o kterou se ucházelo mnoho mužů. Nakonec ji však okouzlil černý voják. Když vojáci odtáhli, odešla za ním. Po čase se vrátila těhotná, zbláznila se, žila osaměle v lese a své dítě hodila do splavu. Její osud končí tragicky, když ji zabije blesk.

Další dějovou linií je láska Kristly a Jakuba Míly. Jejich vztah zkomplikuje Ital, který Kristlu obtěžuje a kvůli němuž se Míla dostane do vojny. Babička se rozhodne požádat kněžnu o pomoc. Díky jejímu přimluvení je Míla z vojny propuštěn a může se s Kristlou oženit.

Život na Starém bělidle plyne poklidně v rytmu práce, návštěv, svátků, poutí, lidových zvyků a proměn ročních období. Babička se stává přirozeným středem rodiny i celého okolí. Svou laskavostí, moudrostí a ochotou pomáhat si získává úctu všech lidí v údolí.

Postupem času děti dospívají a babička stárne. Nakonec přichází její smrt, ale její odkaz zůstává živý. Lidé v údolí na ni dál vzpomínají s vděčností a úctou jako na člověka, který jim předal moudrost, lásku, klid a mravní sílu.

Vlastní názor:

Babička je jedním z nejznámějších děl české literatury, protože spojuje krásný jazyk, citlivé líčení přírody a silný obraz laskavé, moudré ženy. Dílo působí klidně, dojímavě a zároveň připomíná význam rodiny, tradic, lidské solidarity a mravních hodnot.